

УЗАГАЛЬНЕННЯ

застосування норм закону про кримінальну відповідальність щодо давності звільнення від кримінальної відповідальності (покарання) та зворотної дії закону в часі: проблемні питання правозастосування протягом 2012 року – першого півріччя 2013 року

На Ваш вихідний №1-8663 від 20.08.2013 року Чернівецьким районним судом проведено узагальнення застосування норм закону про кримінальну відповідальність щодо давності звільнення від кримінальної відповідальності (покарання) та зворотної дії закону в часі: проблемні питання правозастосування протягом 2012 року – першого півріччя 2013 року.

Для проведення узагальнення використовувалась обліково - статистична звітність Чернівецького районного суду за 2012 рік, перше півріччя 2013 року, обліково - статистичні картки на кримінальні справи, кримінальні справи, обліково - статистичні картки на кримінальні провадження (з обвинувальним актом, клопотанням про застосування примусових заходів медичного характеру, клопотанням про застосування примусових заходів виховного характеру, клопотанням про звільнення від кримінальної відповідальності), кримінальні провадження, Кримінальний Кодекс України, Кримінальний процесуальний кодекс України.

Звільнення від кримінальної відповідальності - це відмова держави від застосування щодо особи, яка вчинила злочин, установлених законом обмежень певних прав і свобод шляхом закриття кримінальної справи, яке здійснює суд у випадках, передбачених Кримінальним кодексом України, у порядку, встановленому Кримінально-процесуальним кодексом України. Закриття кримінальної справи зі звільненням від кримінальної відповідальності можливе лише в разі вчинення особою суспільно небезпечного діяння, яке містить склад злочину, передбаченого КК, та за наявності визначених у законі правових підстав, вичерпний перелік яких наведено у ч. 1 ст. 44 КК, а саме: у випадках, передбачених цим Кодексом, а також на підставі закону України про амністію чи акта помилування.

Звільнення особи від кримінальної відповідальності у випадках, передбачених КК, здійснює виключно суд у порядку, встановленому статтями 6, 7, 7-1, 7-2, 8-10, 11-1 КПК, під час попереднього та судового розгляду справи, і виключного провадження відповідно до статей 248, 282 КПК України.

Статистичні дані щодо розгляду судом справ про звільнення осіб від кримінальної відповідальності та кримінального покарання протягом періоду, що аналізується, вбачається доцільним навести у вигляді таблиць.

статті Кримінального кодексу України	Кількість осіб, звільнених від кримінальної відповідальності протягом 2012 року		Кількість осіб, звільнених від кримінального покарання протягом 2012 року	
	у справах, що надійшли з обвинувальним висновком	у справах, що надійшли з постановою	у справах, що надійшли з обвинувальним висновком	у справах за поданням КВІ
48 (декриміналізація)	0	0	0	0
49	1	0	1	0

статті Кримінального кодексу України	Кількість осіб, звільнених від кримінальної відповідальності протягом першого півріччя 2013 року		Кількість осіб, звільнених від кримінального покарання протягом першого півріччя 2013 року	
	у справах, що надійшли з обвинувальним висновком	у справах, що надійшли з постановою	у справах, що надійшли з обвинувальним висновком	у справах за поданням КВІ
48 (декриміналізація)	1	0	0	0
49	1	0	0	0

У Загальній частині КК України передбачено випадки звільнення особи від кримінальної відповідальності, зокрема, у зв'язку із закінченням строків давності (ст. 49).

У вище зазначених випадках особа звільняється від кримінальної відповідальності лише за наявності визначених у КК України умов та підстав.

Умовою звільнення особи від кримінальної відповідальності є вчинення нею певного умисного злочину, незалежно від того, закінчено його чи ні, вчинений він одноособово чи у співучасті.

Підставою такого звільнення може бути або певна поведінка особи після вчинення злочину, яку держава заохочує (дійове каяття, примирення винного з потерпілим, припинення злочинної діяльності та добровільне повідомлення про вчинене тощо), або настання певної події (наприклад, зміна обстановки, закінчення строків давності).

При вирішенні питання про звільнення особи від кримінальної відповідальності суд (суддя) під час попереднього, судового розгляду в обов'язковому порядку переконується (незалежно від того, надійшла вона до суду з відповідною постановою чи з обвинувальним висновком), що діяння, яке поставлено особі за провину, дійсно мало місце, що воно містить склад злочину і особа винна в його вчиненні, а також що умови та підстави її звільнення від кримінальної відповідальності передбачені КК. Тільки після цього судом постановляється (ухвалюється) у визначеному КПК України порядку відповідне судове рішення.

Рішення про звільнення особи від кримінальної відповідальності ухвалюється судом лише за наявності її згоди на закриття справи з відповідної підстави.

Особа підлягає звільненню від кримінальної відповідальності **за ст. 49 КК України**, якщо з дня вчинення нею злочину до набрання вироком законної сили минули певні строки давності і вона не ухилялася від слідства або суду та не вчинила нового злочину середньої тяжкості, тяжкого чи особливо тяжкого. Відповідно до ст. 11-1 КПК України таке звільнення є обов'язковим, за винятком випадку застосування давності, передбаченого ч. 4 ст. 49 КК України.

Відповідно до частин 5 та 6 ст. 7 КПК з передбачених у статтях 48, 49 КК підстав особу може бути звільнено також від покарання.

Наприклад, 18 червня 2012 року (справа № 1-1/2011 (провадження по справі №1/228/1/2012) судом винесено вирок, згідно якого Білоуса Володимира Никифоровича визнано винним у вчиненні злочинів, передбачених ст.191 ч.5, ст.366 ч.2 КК України та призначено покарання:

- за ч. 5 ст. 191 КК України із застосуванням ст. 69 КК України у вигляді 5 /п'яти/ років позбавлення волі;
- за ч.2 ст.366 КК України у вигляді 2 /двох/ років позбавлення волі з позбавленням права обіймати керівні посади строком на 2 /два/ роки та зі сплатою штрафу в розмірі 4500 /чотирьох тисяч п'ятисот/ гривень.

На підставі п. 3 ч. 1 ст. 49, ч. 5 ст. 74 КК України від покарання, призначеного за ч. 2 ст. 366 КК України, Білоуса В.Н. звільнити у зв'язку із закінченням строків давності.

На підставі ст. 75 КК України звільнити Білоуса В.Н. від призначеного покарання за ч. 5 ст. 191 КК України з випробуванням, встановивши іспитовий строк 1 /один/ рік та згідно із ст. 76 КК України покласти на нього такі обов'язки:

- не виїжджати за межі України на постійне проживання без дозволу органу кримінально-виконавчої інспекції,
- повідомляти органи кримінально-виконавчої інспекції про зміну місця проживання чи роботи.

Суд при постановленні вироку врахував, що злочин, передбачений ч. 2 ст. 366 КК України є злочином середньої тяжкості, з моменту його вчинення Білоусом В.Н. минуло більше п'яти років, тому дійшов висновку, що згідно з п. 3 ч. 1 ст. 49, ч. 5 ст. 74 КК України його слід звільнити від покарання за цією статтею. Вирок не оскаржувався та набрав законної сили.

При розрахунку строків давності, визначенні початкового та кінцевих моментів їхнього спливу суддями Чернівецького районного суду виконуються вимоги ч.1 ст.49 КК України.

Наприклад, 21 травня 2013 року судом розглянуто справу №228/1116/2012 (провадження по справі №1/228/131/2012) Нашгородової Ніни Сільвейстрівни, Піпко Галини Степанівни, Піпко Петра Володимировича, у вчиненні злочину, передбаченого ст.125 ч.2 КК України (головуючий суддя Суперсон С.П.) із винесенням постанови про закриття провадження в кримінальній справі, у зв'язку із закінченням строків давності. Так, судом при винесенні вище вказаного рішення було взято до уваги те, що злочини були вчинені підсудними по справі в травні 2010 року та відносяться до категорії злочинів невеликої тяжкості, за які передбачено покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі, з моменту їх вчинення минуло більше трьох років, а тому на підставі ч.1 п.2 ст. 49 КК України такі особи звільняються від кримінальної відповідальності.

Протягом періоду, що аналізується не було випадків застосування положень частин 2-4 ст.49 КК України щодо зупинки перебігу строків давності (ухилення особи від слідства або суду та/або особа вчинила новий злочин до закінчення строків давності за першим злочином); щодо переривання перебігу строків давності; не було випадків незастосування давності та неможливості призначення довічного позбавлення волі.

Крім того, протягом 2012 року – першого півріччя 2013 року не було випадків вирішення судом питання про застосування давності до особи, що вчинила особливо тяжкий злочин, за який згідно із законом може бути призначено довічне позбавлення волі.

Згідно з ч. 2 ст. 44 КК України вирішення питання про закриття справи у зв'язку зі звільненням особи від кримінальної відповідальності покладено виключно на суди, які повинні діяти в порядку, встановленому кримінально-процесуальним законодавством. Зокрема, суд зважає на те, що направити до суду справу з постановою про її закриття у зв'язку зі звільненням особи від кримінальної відповідальності можуть прокурор, а за його згодою - також слідчий. Зазначені постанови, що направляються до суду є вмотивованими. Крім даних про особу у цьому процесуальному документі наводяться докази вчинення злочину, а також обставини, на підставі яких прокурор або слідчий дійшов висновку про необхідність закриття кримінальної справи.

Питання про звільнення особи від кримінальної відповідальності у зв'язку із закінченням строків давності вирішується під час судового розгляду з дотриманням порядку, встановленого ст. 282 КПК України, незалежно від того, надійшла справа до суду з постановою про її закриття чи з обвинувальним висновком.

В постанові суду, винесеній у порядку, передбаченому статтями 248, 282 КПК України, поряд із доказами винності особи в учиненні злочину, зазначаються умови та підстави, з урахуванням яких суд вирішив звільнити особу від кримінальної відповідальності.

Звільняючи особу від кримінальної відповідальності, судом вирішується відповідно до вимог чинного кримінально-процесуального законодавства питання про скасування чи зміну запобіжного заходу, речові докази, відшкодування судових витрат тощо.

Наприклад, 27 грудня 2012 року судом розглянуто кримінальну справу №1-53/2011 (провадження по справі № 1/228/9/2012) /головуючий суддя Суперсон С.П./ про обвинувачення Кокуци Галини Трохимівни у вчиненні злочинів, передбачених ст., ст.190 ч. 1, 358 ч.1, 358 ч.3 КК України із винесенням постанови про звільнення Кокуци Галини Трофимівни від кримінальної відповідальності за ч.1.ст.190, ч. 1 ст. 358, ч3 ст.358 КК України у зв'язку із закінченням строків давності та закриття кримінальної справи про обвинувачення останньої із вказаної підстави.

Запобіжний захід Кокуци Галини Трофимівни у виді підписки про невиїзд - скасовано.

Цивільний позов, заявлений Борівським споживчим товариством – залишено без розгляду.

Речові докази, які містяться в матеріалах кримінальної справи, залишено при справі.

Вище вказана постанова не оскаржувалась та набрала законної сили.

Проведенням узагальненням встановлено, що у 2012 році судом розглянуто одну кримінальну справу із застосуванням положень про зворотню дію закону в часі, зокрема, з підстав декриміналізації діяння.

Так, 20 січня 2012 року у справі №228-31/2012 (провадження по справі № 1/228/36/2012) судом винесено постанову про закриття провадження в кримінальній справі про обвинувачення Тимофєєвої Надії Михайлівни за ст. 203 ч. 1 КК України, у зв'язку з декриміналізацією закону, відповідно до Закону № 4025-VI (4025-17) від 15.11.2011 року.

При вирішенні питання про закриття провадження в кримінальній справі судом взято до уваги, що відповідно до Закону України “Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо гуманізації відповідальності за правопорушення у сфері господарської діяльності” від 15.11.2011 року, який набрав чинності 17.11.2011 року ст. 203 КК України виключена із КК України, тобто, декриміналізована.

Враховуючи вище наведені обставини суд прийшов до висновку, що кримінальна справа про обвинувачення Тимофєєвої Н.М. у вчиненні злочину передбаченого ст. 203 ч.1 КК України, підлягає закриттю, а обвинувачена Тимофєєва Н.М. - звільненню від кримінальної відповідальності в зв'язку з декриміналізацією ст.203 КК України, тобто, внаслідок зміни обстановки.

Згідно вище вказаної постанови речові докази по справі: три поліетиленові пляшки ємкістю 1,5 літра, одну пляшку ємкістю 1,75 літра заповнені самогоном та два апарати для виготовлення самогону, які передано в кімнату зберігання речових доказів Чернівецького РВ УМВС, вирішено знищити в установленому законом порядку.

Протягом періоду, що аналізується не було інших випадків застосування положень про зворотню дію закону в часі (ст.5 та частин 1-3 статті 74 КК України), у зв'язку із чим не має можливості провести детальніше узагальнення із зазначеного питання.

Проблемних та спірних питань, труднощів при застосуванні норм закону про кримінальну відповідальність щодо давності звільнення від кримінальної відповідальності та застосуванні положень про зворотню дію закону в часі у суддів Чернівецького районного суду не виникало.

***В. о. голови Чернівецького районного суду
Вінницької області***

Цимбалюк А.П.

